

Албена ДОБРЕВА

Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“

Варна, България

albena.dobрева@mu-varna.bg

КАК ГОВОРЯТ ЗА ЗДРАВЕ МЛАДИТЕ ХОРА ВЪВ ВАРНА?

Albena DOBREVA

Prof. Dr. Paraskev Stoyanov Medical University of Varna

Varna, Bulgaria

albena.dobрева@mu-varna.bg

HOW YOUNG PEOPLE IN VARNA TALK ABOUT HEALTH?

The focus of the present study is on the influence of the students' voices on the communicative acts between them. The young people's interviews are analyzed and the main findings about the role of the human voice in verbal and nonverbal communication are summarized.

Keywords: human voice, verbal and nonverbal communication.

Представеното изследване разглежда речта на варненските младежи с оглед на комуникацията им в училище и на здравни теми. Присъща характеристика на младежкия говор са изразителността и краткостта на говорната изява. Представената тема за говоренето на варненските младежи показва, че въпросът не е достатъчно разработен от български автори. Съществуват изследвания, посветени на речта на софийските и смолянските ученици (Виденев, Сотиров, Банчева, Ангелов 1996: 30; Николова 1998: 5). Няма такива, посветени на съвременното говорене на варненските ученици, както и на стратегиите и тактиките в речевата изява на младежите.

Обект на изследването е устната продукция на учениците от 8.–12. клас. Предмет на работата са вербалните и невербалните характеристики на говоренето на младите варненци по здравна тема. Целта на тази работа е да се анализира начинът на изразяване на младежите. За постигането на тази цел бяха определени следните задачи:

- запис на устния изказ на варненските ученици;
- анализ на говора;
- разглеждане и класифициране на характеристиките на речевата продукция на младежите.

В последните години се наблюдава тенденция към понижаване на граматичната компетентност и езиковата култура на учениците. Българските ученици изпитват все по-сериозни трудности при четене и интерпретиране на текстове, като тенденцията се задълбочава с всяка изминала година. Според Министерството на образованието и науката приемането на нови програми не е достатъчно, за да бъде решен проблемът с езиковата грамотност. Все повече в речта на младежите навлизат диалектни изрази, жаргони и паразити. Забелязва се неумение за използване на подходящ стил и регистър на общуване. От стиловете в разговорната реч се наблюдават следните:

– агресивен стил – общува се чрез налагане на собствено мнение, без да се зачитат чувствата и мненията на другите. Комуникаторът се самоизтъква за чужда сметка, използва квалификации, прави забележки и дава оценки за другите. Този стил на общуване се наблюдава извън класната стая.

– неуверен стил – комуникаторът е съдържан, несигурен, отстъпчив, не желае да наранява чувствата на другите и иска на всяка цена да запази „мира“. Той не отстоява мнението си. Често се забелязва в часовете при неподготвено изказване.

– уверен (асертивен) стил – изразява мислите и чувствата си с уважение към правата на другите. Асертивността е способността да отстояваме правата си, без да нарушаваме чуждите. Тя е златната среда между агресивността и пасивността.

През учебната 2018/2019 г. бе проведено изследване сред 50 тийнейджъри в пет варненски училища. Темата на диалозите, които бяха записани, е по какви здравни теми разсъждават и споделят мнение със своите съученици и с приятелите си. Анкетираните младежи са на възраст между 14–19 г. Здравните теми, от които се вълнуват, са: здраве и спорт, хранене и спорт, отслабване, лечение.

Гласът, с който говорим за здраве. Глас наричаме звука, който човешките същества издават чрез вибрацията на гласните си струни, разположени в ларинкса. Според Импарато гласът е нашата визитна картичка (Импарато 2011: 20). Гласът е често първата, а понякога и единствената част от нас, с която се сблъскват околните – създава и първото впечатление, предизвиква първата инстинктивна реакция и казва на събеседника, кои сме всъщност. Гласът е и средство, чрез което съобщението достига до други хора. Често слушателят определя степента на важност на входящата информация според начина, по който се произнася, а не от това, което говорещият казва. Гласът може да се превърне в мощно и ефективно средство за въздействие и предаване на информация. Възможно е да се каже метафорично, че гласът на човека е място, където

се срещат неговото съзнание (съдържанието на речта) и несъзнание (гласовите характеристики) (Евтихов 2017: 4). С оглед на това можем да отбележим следните функции на гласа: **информативна** (искане и даване на информация), **императивна** (когато адресантът въздейства върху адресата) и **експресивна** (изразяване на чувства, настроение, отношение). Някои лингвисти правят разграничение между глас и речев глас. Речевият глас, според Гирина и Медведева (Гирина 2003: 25; Медведева 1988: 56), е съвкупност от физиологични, акустични и функционални характеристики на звучене, които се реализират в процеса на речевото общуване. Козирева отбелязва, че речевият глас, като фонетическа категория, е съвкупност от лингвистични релевантни модуляции по височина и по интензивност, които се използват от говорещия за предаване на информацията и оказване на различни речеви въздействия (Козирева 1986: 97). Браун, Гилс и Такерър наблюдават някои корелации между гласовите характеристики на човека и индивидуалните особености на личността, които се приписват на човек, вследствие въздействието на тези характеристики (Браун, Гилс, Такерър 1985: 5).

Таблица 1. Корелация – гласови характеристики и личностни качества на комуникаторите

Видове глас	Пол	Личностни качества
Глас с придихание	Женски глас	Нежна, грациозна и чувствителна жена; Креативност
	Мъжки глас	
Тънък глас	Женски глас	Физическа, емоционална и ментална незрялост, чувствителна и с чувство за хумор
Равен глас	Мъжки / женски глас	Мудност и мъжественост
Носов / назален глас	Женски / мъжки глас	Мързеливост
Напрегнат глас	Женски глас	Младост и емоционалност като признак на опита, упорството и гъвкавостта
	Мъжки глас	
Гърлен глас	Мъжки глас	Зрялост, мъдрост Грубост, нечувствителна натура
	Женски глас	
Звучен и силен глас	Женски глас	Общителност и естетическа изтънченост Енергичен, емоционален с качество на лидер
	Мъжки глас	

Импарато приема, че гласът се състои от определени елементи на изразяването, всеки от които има свое значение – значение, което се подсилва допълнително при комбинирането му с други подобни елементи:

- цвят;
- тон;
- сила;
- темпо
- ритъм;
- интонация.

Как говорят младежите? За да се отговори на този въпрос, са осъществени записи на разговор между младежи, които обсъждат темата – колко често боледуват и ходят ли на лекар.

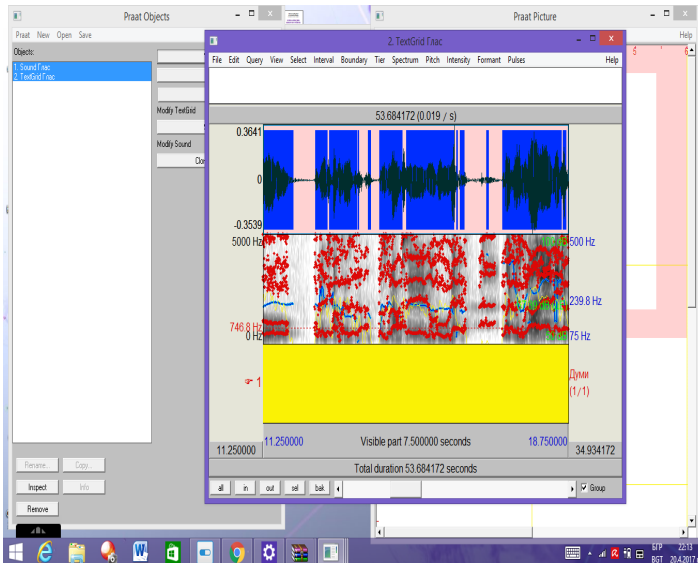
Фиг. 1. Разговор за здраве на младежи от гр. Варна

При осъществяване на записите информаторите са ограничени при избора на теми. Разговорите са сведени само до здравни проблеми. Създадени са комфортни условия за протичане на спокоен и непринуден разговор. Учениците споделиха своите случки и проблеми, свързани със здравния им статус и дадоха ценни съвети на своите комуникативни партньори. По този начин се натрупа богат езиков материал. Първо се представя социалният статус на информатора (възраст, образование, пол), а след това – комуникативният континуум – място на провеждане на интервюто, участници, скрит микрофон и технически характеристики на използваната техника за запис.

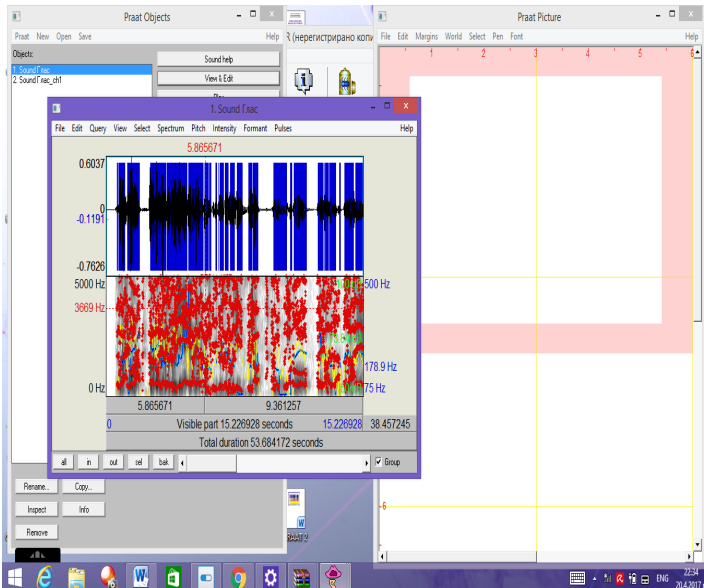
Разговорът е под формата на диалог. Представен е разговор между момиче и момче, съученици, за да се онагледят говоренето на два типа носители – от двата пола. Записът е анализиран с програма *Praat* за речев анализ. Тя показва всички визуализации на речевия поток на говорещите. В този пример са включени всички елементи на гласа (възходяща и низходяща интонация, тон, тембър). Елементите на онагледяването са:

- черен цвят – графично е представена вълната на сигнала;
- син цвят – изобразени са пулсациите на сегментите, промените в честотата на тона;

- сив цвят – представена е спектограмата;
- червен цвят – компонент;
- ЖЪЛТ ЦВЯТ – ИНТЕНЗИВНОСТ.

Фиг. 2. Изображение на спектограма на информатор:
Аз по принцип не се разболявам

Фиг. 3. Изображение на спектограма на информатор

Низходящата интонация в устната реч на младите е представена чрез редуване на равните и низходящите тонове. При този тип интонация кинетичният и равномерният тон се противопоставят на думите, изразяващи се с висок низходящ тон. По този начин те придобиват допълнително внимание. В този случай високият низходящ тон служи за изразяване на стойностите на логическата суперсинтактика, т.е. контрастно се подчертават най-важните елементи от текста.

Диалог между тийнейджъри

А: Когато си болна към какво прибегваш – към самолечение или към лекарска помощ?

Б: // естествено към самолечение //

А: Защо?

Б: // ами защото по принцип ас не се разбол`авам / разбол`авам се много р`атко / моето разбол`аване не е чак толкова гол`амо да се каже например да отида до лекар / ходила съм / правила са ми изследванията / слет тва ништо / ми да / ако се разболея имам хрема или нешто подобно и се лекувам с чайове / с такива билкови хапчета за смучене//

Лингвистичен анализ на диалога

Фонетични особености:

– Удължаване на гласни [*ами по принцип*]

– Елизия на гласни *тва* *вм. това* [*слет тва ништо*]

Паралингвистика:

– Възходяща и низходяща интонация

– Бавно темпо

Лексикални особености:

– Замяна на думи *билкови* *вм. хомеопатични*

– Хезитационни паузи */ами / ми/*

Синтактични особености:

– Недовършени изречения // *правили са ми изследванията / слет тва ништо //*

Граматични особености:

– Неправилна употреба на предлози *до* *вм. на* // *например да отида до лекар //*

Повторения // *разбол`авам се много р`атко / моето разбол`аване не е чак толкова гол`амо / да се каже например да отида до лекар /*

Екстралингвистичен анализ на изказването:

– Кратки паузи – обмисляне на информацията, която приема и предава.

– Бързо темпо – ентузиазъм, гласът убеждава, информаторът изпитва тревога.

– Тон – среден до висок.

– Интонация – спокойна, равна.

– Усмивка – уверената усмивка предразполага участниците да споделят мнението си по обсъжданата тема.

– Източен диалект: редукция [о – у]: // *пикучна киселина* //

Таблица 2. Анализ на говорните характеристики при непосредствен диалог

Характеристики на гласа	Момичета	Момчета
тон	нисък	среден
ритъм	бавен	бърз
интонация	нормална	възходяща
сила на звука	средна	средна
хезитационни паузи	кратки	колебливи, ммм, ааа
артикулация	ясна и отчетлива	ясна и отчетлива

Причините за тези езикови отклонения се обясняват с факта, че информаторите се познават. Използват характеристиките на източния диалект. Говорят в неофициална среда / неформална среда, в междучасието. Не познават добре значението на някои от думите.

Учениците, които бяха наблюдавани в часовете, демонстрираха умение за устно изказване пред аудитория. В часовете по биология беше посетен преговорен урок. Учениците говориха подготвено по предварително поставен проблем. Те говориха емоционално със забързано темпо, с кратки паузи, с променлив тон, бяха непрекъснато усмихнати. В часа по биология учениците представяха отговорите на въпросите, които им бяха задавани от преподавателя, само с ключови думи (най-вече съществителни имена). Често успешната вербална изява е подкрепена от неуспешна невербална. Учениците от гимназиалния етап допускат повече отклонения от книжовната норма в сравнение с тези от прогимназията (фиг. 4). Гимназистите са по-уверени при устно изказване и общуват с по-бавна скорост при артикулиране, а учениците от прогимназиален етап говорят с по-бързо темпо. Този лингвистичен феномен се обяснява с възрастта на комуникаторите. Бавното говорене е сигурен знак за компетентност и самочувствие на говорещите при подготвено изказване.

Фиг. 4. Изображение на характеристиките на говоренето при прогимназистите и гимназистите

Фиг. 5. Изображение на невербалната комуникация при момичетата и момчетата

Момчетата, за разлика от момчетата, са много по-внимателни при използването на невербалните сигнали, като ги различават и интерпретират много по-добре, и им придават по-голямо значение. Момчетата много по-често поддържат визуален контакт със събеседника си (фиг. 5.).

Паралингвистичните характеристики в речевите изяви на учениците са изразени чрез следните тактики:

- установяването на физическия контакт е осъществено чрез представяне на личното име и лек поклон с главата;

- усмивка. Непринудената усмивка е израз на положителни емоции и настроения;

- поддържане на визуален контакт с комуникатора. Очите са широко отворени, което показва, че партньорът е заинтересован.

Усмивката е основен елемент на гласа, който говорещият също излъчва, независимо от волята си. Усмивката е основа на положителните чувства и може да повлияе на партньора ни, като премахне напрежението.

Жестовите и мимиките са начинът на комуникация, които могат да бъдат достъпни и разбираеми за всички. Изследването показва, че жестовите и мимиките са засилени при:

- представяне;

- обмисляне на отговор;

- при опит да се спре изказването на партньора / събеседника.

Използваните части на тялото при жестикулиране на говорещия, когато се представя, когато обмисля отговора или когато се опитва да спре събеседника си, са:

- глава – навежда надолу / обръща настрани;

- очи – присвива /отваря / затваря;

- ръце – жестикулира с китка и пръсти.

Комбинацията между гласовите характеристики и паралингвистиката показват добронамереност и загриженост – от страна на говорещите младежи. Този тип говорене действа успокояващо на събеседника.

Изводите, които можем да направим след проведеното изследване, са следните:

- съвременните ученици говорят с лекота при подготвено изказване, отколкото при спонтанен диалог;

- младежите говорят със сравнително бавно темпо при монологично изказване при предварително подготвена тема. Те са с добра артикулация и произношение, използват прости кратки изрази;

- не злоупотребяват със специални термини;

- променят скоростта и темпа при общуване с познати съученици или с приятели;

- избират точния момент на общуване. Най-добрият момент е, когато комуникативният им партньор задава въпроси за състоянието им.

- участниците в разговора следят за интонацията, с която говорят. Необходимо е да се убедят, че е подходяща за информацията, която ще поднасят;
- учениците избират подходящата сила на гласа, когато са в официална среда; говорят така, че партньорът им да ги чуе и разбере, а не да му крещат;
- използват хумор, тъй като се приема, че хуморът в комуникация по здравна тематика отстранява напрежението.

ЛИТЕРАТУРА

Виденов, Сотиров, Банчева, Ангелов 1996: Виденов, М., Сотиров, П., Банчева, М., Ангелов, А. *Социолингвистиката и ученическата реч*. София, 117. **Videnov, Sotirov, Bancheva, Angelov 1996:** Videnov, M., Sotirov, P., Bancheva, M., Angelov, A. *Sociolinguistikata i uchenicheskata rech*. Sofia, 117.

Гирина 2003: Гирина, И. *Речевой голос в звучащем американском телевизионном рекламном тексте*. Хабаровск, 25. **Girina 2003:** Girina, I. *Rechevoy golos v zvuchashtem amerikanskom televizionnom reklamnom tekste*. Habarovsk, 25.

Евтихов 2017: Евтихов, О. Главные элементы эффективной профессиональной речи. <http://www.elitarium.ru/rech-obshchenie-sobesednik-golos-intonaciya-vnimanie-informaciya-mysl-vopros-kontakt-vozdjestvie-soobshchenie-slushanie-kommunikaciya/> (5.03.2017). **Evtihov 2017:** Evtihov, O. Glavnye élementy effektivnoy profesional'noy rech. <http://www.elitarium.ru/rech-obshchenie-sobesednik-golos-intonaciya-vnimanie-informaciya-mysl-vopros-kontakt-vozdjestvie-soobshchenie-slushanie-kommunikaciya/> (5.03.2017).

Импарато 2011: Импарато, Ч. *Гласът – силата да въздействаш*. София: Изток – Запад, 53–54. **Imparato 2011:** Imparato, Ch. *Glusat – silata da vazdeystvash*, Sofia: Iztok – Zapad, 53–54.

Козырева 1986: Козырева, М. Н. *Введение в изучение английского речевого голоса*. Изд-во Моск. ун-та, 97. **Kozyreva 1986:** Kozyreva, M. N. *Vvedenie v izuchenie angliyskogo rechevogo golosa*, Izd-vo Mosk. un-ta, 97.

Медведева 1988: Медведева, Н. Ф. *Речевой голос как функциональная основа речевого уклада английского языка*: Автореф. дис. канд. филол. наук. Москва, 56. **Medvedeva 1988:** Medvedeva, N. F. *Rechevoy golos kak funktsionalnaya osnova rechevogo uklada angliyskogo yazika*: Avtoref. dis. kand. filol. nauk. Moskva, 56.

Brown, Giles, Thakerar, 1985: Brown, B., Giles, H., Thakerar, J. Speaker Evaluation of Speech: Effects of Manipulations of Acoustical Parameters. // *Language and Communication*, vol. 5.